

Jaroslav Pospíšil – tiskař, nakladatel a knihkupec
Monika Hautková

Posudek diplomové práce

Předložená diplomová práce se zabývá životem a dílem obrozenského nakladatele Jaroslava Pospíšila. Na rozdíl od otce Jana Hostivíta mu dodnes kupodivu nebyla věnována odpovídající pozornost. Nalezneme několik lexikografických hesel, ale monografické zpracování, nota bene založené nejen na studiu fyzických tisků, ale i archivních pramenů, stále chybí. Patrně jde o důsledky starší orientace literárních historiků a knihovědců na zjevy pražské, zatímco regionální vývoj zůstával v pozadí, zasunut nanejvýše do náplně vlastivědných badatelů. Rodina Pospíšilů, působící částečně v Hradci Králové a částečně v Praze, však zaujímá v českém nakladatelském mikrokosmu veledůležité místo, poněkud zastiňované o něco staršími velikány Krameriem a Schönfeldem nebo mladším podnikem Ottovým. Pro orientaci české literatury a zejména pro kultivaci čtenářské obce hrály významnou roli nejen pospíšilovské edice domácí beletrie a učebnic, ale zejména překlady ze západní i slovanské literatury.

V tomto směru je třeba odvalu diplomantky vstoupit na půdu dosud málo známou vysoko ocenit. Každé téma podobného druhu zpracovávané pro jakýkoli účel včetně diplomového si vedle příslušných sond do bio-bibliografické roviny totiž žádá ještě schopnost zasadit výsledky do důvěrně poznaných širších souvislostí literárního, knižního a čtenářského provozu dané doby. Tyto souvislosti v představách diplomantky zprvu moc velkou roli nehrály, ale postupně se o jejich nutnosti sama přesvědčovala.

Po Úvodu (1-3) diplomantka nastínila životopisné údaje Jana Pospíšila (4-15), spjaté jak s králohradeckým, tak pražským pobytem. V první řadě se opřela o rešerše autentických dobových zpráv ze soudobého tisku (Květy, Národní listy, Zlatá Praha). Biograficky mnohem konkrétnější a pro studium živnosti cennější údaje našla však v dosud naprosto nevytěženém fondu Literárního archivu Památníku národního písemnictví (zejména korespondence s učitelem a rodinným přítelem Tomášem Burianem). Teprve za tímto obrazem následuje seznámení s otcem Janem Hostivítem (16-20) a hlavně s dobovým kontextem, zejména politikou Grémia českých knihkupců a nakladatelů, které dění profese ovlivňovalo v zájmu státního aparátu (21-35). Poněvadž jsem text práce sledoval po částech, jejichž definitivní kompozice mi nebyla předem známá, diplomantka by u obhajoby měla vysvětlit pohnutky, které ji k tomuto nezvykle reverzibilnímu postupu vedly.

Nezvyklost způsobu řazení zkoumané látky je umocněna další kapitolkou týkající se provozu Pospíšilova nakladatelství (36-74), k němuž se tak dostáváme až po zdolání výše naznačené odbočky. Přesto jde dle mého soudu o nejvzácnější část diplomové práce, která se téměř bezvýhradně opírá o studium zatím neznámých archiválií. Autorka se věnuje formám reklamy Pospíšilova nakladatelství, inzerci, honorářové politice či konkurenčnímu boji a samozřejmě také cenzuře. Tam, kde to bylo pramenně možné, jsou uvedena témata podložena příklady z vydávání učebnic sestavených Tomášem Burianem. Nalezené a solidně interpretované skutečnosti neposkytují vhled pouze do jedné firmy, ale vítaně přispívají k dokreslování celkového obrazu české vydavatelské scény 19. století, jak se o něho nedávno pokusila Alena Köllner (2000). Relativně samostatnou pasáž této kapitoly představuje pojednání o Pospíšilově korespondenci (66-69). Zde se tuším vůbec poprvé vyjevují některé okolnosti provázející pravopisnou reformu, v níž se Burian angažoval. Paleolinguisté tak mají možnost

prostřednictvím korespondence obou protagonistů seznámit se s kulisou jazykové kultury poloviny 19. století.

Další kapitola je věnována edičnímu programu Jaroslava Pospíšila (75-86). Poněvadž má charakter literárněhistoricky koncipované propedeutiky, také zde se mi jeví, že měla být zařazena spíše jinam, totiž před stranu 36, kde se z živnostenského, ekonomického či sociálního hlediska počíná líčit interní provoz Pospíšilovy firmy. I přes tuto výhradu oceňuji, že diplomantka se musela s tímto náročným tématem vypořádat vlastně poprvé, a to studiem dílčích edičních plánů a nabídkových katalogů (soupis pospíšilovských tisků byl 1968 publikován jen v souvislosti s Janem Hostivitem). Správně je rozpoznán významný podíl nového způsobu nakladatelské činnosti řadit vydávané tituly do specializovaných edic. Diplomantka si však otázku, proč se tato strategie objevila, neklade. Zato však na jiném místě správně připomíná důležitost dětské literatury, která se takto soustředěně v nakladatelských plánech po Krameriovi objevuje vlastně poprvé. Do spletitého podhoubí soudobé administrativy dávají nahlédnout rovněž pasáže o akcidenční literatuře, která bývá v podobných monografických sondách jako málo podstatná vynechávána.

Následující kapitola zůstává v témže světě ediční politiky, ale zaměřuje se na rodinu Landfrasů podnikající v Jindřichově Hradci a několika vsuvkami rovněž na Gottlieba Haaseho st. z Prahy (87-93). Tyto paralely se nabízejí téměř automaticky, poněvadž bez podobných srovnání by izolované studium jednoho jevu nemělo příliš velký význam. Také tato kapitola, v níž si diplomantka všímá znaků společných i charakteristických (např. kramářské produkce u Landfrasů), vítaně přesahuje pole klasické knihovnědy směrem k literární vědě.

Diplomovou práci uzavírá naopak typické knihovědné téma, totiž popis typografie Pospíšilových výrobků (94-105). Pozornost se věnuje písmu (zejména antikvě), dekoru, ilustraci a nakonec přichází pár všeobecných poznámek o nakladatelské vazbě. Všeobecnost je pro tuto část práce vůbec typická, takže čtenář jen těžko zjišťuje, nakolik byl Pospíšilův umělecký a typografický názor obecný a nakolik individuální. Příjemně však působí vsuvka o Komenského díle *Orbis pictus*, vydaném jak otcem, tak synem – těmto reedicím je s ohledem na ilustrace věnována pozornost právě zde. Po této poslední kapitole následuje závěrečné shrnutí (106-108).

Z pročetí diplomové práce získávám jistotu, že autorka přistoupila k tématu velmi zodpovědně. Rukama jí prošly desítky pospíšilovských edicí, vybavila se potřebnou sekundární literaturou, starší i recentní, a ponorem do zatím neznámých archivních fondů dala najevo, že všechny tři roviny odborné práce zvládá. Poněvadž knihovědné téma vydatně zasáhlo i do literárněvědných a historických disciplín, a to na půdě neurastenického 19. století, textu lze samozřejmě tu a tam vytknout projevy jisté odborné naivity stejně tak jako faktografické neznalosti. Odhlédnu-li od nešťastné kompozice jednotlivých kapitol, která byla již zmíněna, jde však o výhrady, které by neměly nijak významně ovlivnit celkové hodnocení. Bylo by totiž chybou přistupovat k diplomové práci se stejným očekáváním a stejnými nároky jako k vědecké monografii, kterou by si mladý Pospíšil časem bezesporu zasloužil.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou
v e l m i d o b ř e .

V Praze dne 9. ledna 2016

doc. dr. Petr Voit, CSc.
školitel